

tiske fordele; økonomiske i kraft af den know-how og kapital, de udenlandske virksomheder tilførte Sovjetrusland; politiske ved at gøre de skandinaviske foretagere interesseret i at lægge pres på deres regeringer for at få relationerne til det nye styre i Rusland normaliseret. Kæp-og-gulerod metoden blev hyppigt anvendt: uden en overenskomst med den pågældende regering – ingen koncession. Men som berørt under omtalen af Store Nordiskes koncession: hvis sovjetregeringen var tilstrækkeligt interesseret i samarbejde med et udenlandsk selskab, kunne der opnås koncessioner uden regeringsoverenskomst med selskabets hjemland.

Det foreliggende værk er ifølge forordet blot en delstudie af et større anlagt projekt om skandinaviske virksomhedstableringer i Rusland. Man må håbe, at Jungar snart får mulighed for at offentliggøre yderligere studier om dette emne. Det her omtalte skrift er en god appetitvækker.

Bent Jensen

Otto Didrik Schack: Aufzeichnungen. Die deutsch-dänischen Bücher. 7. Christian Wolff Verlag, Flensburg. 1972. 194 s., ill. DM 5,60.

Lensgreve Otto Didrik Schack (1882–1949, fra 1920 amtmand over Tønder amt) efterlod sig omfattende, kun delvis gennemarbejdede optegnelser, som redigeret af sønnen Hans Schack udkom hos Gyldendal i 1970 i anledning af 50 året for genforeningen. En redegørelse for materialets art og for udgivelsesprincipperne gives i indledningen til originaludgaven og – i stærkt forkortet form – i forordet til den tyske udgave. Bortset fra en kort slægtshistorie spænder optegnelserne i tid fra ca. 1913 til 1949, dog med lakuner, og de består dels af sammenhængende fremstillinger, udarbejdet på forskellige tidspunkter (fra 1913), dels af nogle gengivelser af forf.s taler – naturligvis også den berømte genforeningstale på Dybbøl Banke den 11. juli 1920 – af korrespondancebrudstykker og af dagbogsoptegnelser, de sidste navnlig fra årene 1945–49. Originaludgaven er desuden forsynet med et meget beskedent, ikke altid korrekt noteapparat, som i den tyske udgave optræder lejlighedsvis og i endnu mere beskåren form som parentetiske indskud i teksten. Til gengæld har denne udgave en indledning ved Troels Fink, der på få sider skitserer forfatteren og hans samtid.

Værdien af O. D. Schacks optegnelser ligger ikke deri, at de kaster nyt lys over de dele af det nationale arbejde i Nordslesvig, som han har deltaget i (Landeværnet, Vælgerforeningen, Amtet). Med deres mange, undertiden næsten pludrende svinkeærinder er de næppe heller underholdende memoirelæsning, selv om de ofte er krydret af selvironi. Forfatterens hensigt med bogen har derimod været, at den skulle belyse hans »grænsesind«. Grænsesind er da også originaludgavens titel.

Det kan være lidt svært at få hold på, hvad dette udtryk dækker, vel navnlig fordi det i den O. D. Schackske udformning også rummer træk, der snarere end i en grænselandsituation bunder i slægtsarv og personlighedsstruktur. Væsentlige bestanddele er dog – foruden en forankring i dansk og tysk kulturarv – en til det yderste nøjeregnende retfærdighedssans og en vidtdreven følsomhed for et grænselands indviklede og omskiftelige nationale problemer, en trang til at ville se en sag også fra modpartens side. I øvrigt var forf.s nationale engagement stærkt, om end det havde et tyngdepunkt i et dansk liv i grænseegnen, mens han kunne være på vagt over for kongerigske danske. Udviklingen i Nordslesvig i de første år efter befrielsen fyldte ham med bitterhed.

Den tyske udgave af Schacks Grænsesind udgør bind 7 i serien d+d-Taschenbücher, som 1968–74 udkom i Flensburg, redigeret af Troels Fink, H. P. Johannsen og Hartwig Schlegelberger. Serien sluttede med et bind om maleren Emil Nolde (1867–1956), lige-

som O. D. Schack en grænselandsskæbne af usædvanlig art. Den ikke helt lette oversættelse af Grænsesind besørgede bibliotekar Maria Hickmann. I forhold til den danske udgave er oversættelsen forkortet.

Lorenz Rerup

Erik Beukel: Socialdemokratiet og stationeringsproblemet 1952-53. En sikkerhedspolitisk beslutning. Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 15. 1974.

Erik Beukels studie af Socialdemokratiets stillingtagen til spørgsmålet om oprettelsen af amerikanske flybaser på dansk jord i 1952-53 er et velkomment supplement til den sparsomme forskning i dansk efterkrigshistorie. Bogens format er nærmest som en stor artikel (54 maskinskrivne tekstsider), og den tilsigter ikke at give nogen nyvurdering af den danske udenrigspolitik, men snarere at fremlægge en metode til analyse af et partis udenrigspolitiske beslutninger.

Man kan sondre mellem tre lag i Beukels undersøgelse: beslutningsforløbet, analyse af de hensyn eller grunde, der førte til beslutningen, og en endelig formulering af generelle hypoteser om en småstats sikkerhedspolitik. Mindst vægt lægges der på beskrivelsen af selve det historiske forløb, fra SHAPE i maj 1952 opfordrede Danmark til at lade amerikanske flystyrker stationere på dansk jord, og frem til den socialdemokratiske partileder Hans Hedtoft på partiets kongres i juni 1953 gav partiets afslag »i den nuværende situation«. Beukel påviser dog en udvikling, der har betydning for hele studiet: I 1952 var det almindelige indtryk, at Socialdemokratiet var velvilligt indstillet over for stationeringen lige som regeringspartierne Venstre og Konservative, men året efter var det afvisende og i modsætning til regeringspartierne. Dette tilsyneladende skift kan skyldes, at Socialdemokratiet i 1952 overvejede basespørgsmålet mere principielt og accepterede muligheden, medens partiet året efter tog stilling til det underordnede spørgsmål, om stationering var ønskelig for tiden, og fandt, at tiden ikke var inde. Men der kan også være tale om et stemningsskift i partiet under indtryk af ændrede verdenspolitiske og parlamentariske forhold. Beukel holder begge muligheder åbne. En skarpere adskillelse af den kort- og den langsigtede problemstilling ville nok have været ønskelig, når han bevæger sig til det næste niveau, analysen af grundene til Socialdemokratiets beslutning.

Forudsætningerne for partiets stillingtagen henføres til tre hovedtyper: de strategiske, de sikkerhedspolitiske og de indenrigspolitiske. De strategiske hensyn er tilspidsningen af øst-vest-modsætningerne under Korea-krigen og Danmarks ringe forsvarsstyrke, der fik såvel NATO som de danske militærmyndigheder til at anbefale stationering. Disse strategiske argumenter måtte imidlertid vurderes i lyset af partiets sikkerhedspolitik, d.v.s. dets opfattelse af, hvorledes Danmarks selvstændighed og demokrati bedst kunne bevares, hvilke trusler det var udsat for, og hvorledes man kunne sikre sig mod disse. Til de sikkerhedspolitiske forudsætninger henregner Beukel opfattelsen af Atlantpagten som garanti for forsvarsbistand, en garanti, hvis effektivitet og troværdighed ville forøges ved stationering; en bedømmelse af risikoen for lettere at blive draget ind i en konflikt på grund af baserne; en bedømmelse af den russiske trusel, der måske opfattedes som aftagende efter Stalins død; samt en mulig modvirkning af en afspændingsmulighed. Endelig spillede indenrigspolitiske hensyn en rolle, og her sondres der igen mellem flere lag: På vælgerplanet var det klart, at stationering af fremmede tropper ville være upopulær (en opinionsundersøgelse viste 20 % for og 54 % imod, og blandt socialdemokrater var overvægten endnu større, 15 % mod 61 %). Socialdemokratiet ville i et valgår løbe en risiko ved at bakke et upopulært standpunkt op, og tilmed efter